קדושת לוי — הגדה מסבי דבי אתוני

(בכורות) לבאר המאמר בסבי דבי אתוני מילחא כי סריא במאי מלחי ליה בסילתא דכודנתא, ומי איכא סולתא לכודנתא ומילחא מי סריא עד כאן לשון המאמר. נראה בסייעתא דשמיא לבאר על פי דביארנו פירוש הכתוב בתהלים קי"ט, מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם הוא לי. דלכאורה יש להבין למה נאמר הוא לי, לשון יחיד ולא אמר לשון רבים המה לי, דלפי פשוטו קאי על המצות דהמה רבים. וביארנו, דכשחס ושלום בא איזה מחשבה ותאוה רעה לאדם יתגבר יצר הטוב על יצר הרע ברוב דביקות והתלהבות להשם יתברך דיאמר בלבו קל וחומר אם היצר הרע מסית לדבר הפסד נבזה ושפל דכל התאות הם דברים נפסדים אין בהם ממש וקיום כמו תאות ממון וניאוף שהכל הבל וריק שאחר כך יתמרמר לב האדם בקרבו על מה עשה ככה להפסיד עולם הנצחי בשביל חיי שעה ותאוה זמניית לעשות בשביל ממון וכבוד ושאר תאות שטות דבר רע בעיני השם יתברך לגזול ולעבור שאר עבירות בשביל הסתת יצר הרע, הלא נוח וטוב ויפה לו לעבוד אדון כל שברא כל העולמות לשעשע באימתו ובעובדו אדון כל ברוך הוא מה יפה ומה נעים ומה מתוק לאדם כמאמר רבותינו ז"ל (ברכות יז.) עולמך תראה בחייך, שבהיות האדם מקושר תמיד לעבודת השם יתברך כל תענוגי גן עדן רואה בכל עת ובכל רגע שמקושר בעבודת ה' כמאמר רבותינו ז"ל כנ"ל. והתענוג שמתענג מעבודת ה' שהוא כלול כל תענוגים שכל התענוגים כביכול השם יתברך הוא המקום דאיהו סובב כל עלמין וממלא כל עלמין כנזכר בתיקונים כמאמר חכמינו ז"ל (יומא לח.) כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו. ואם כן בעובדו אדון כל מתענג בכל התענוגים והתענוגים ההם הם דבר נצחי שתענוגים הנמשך ממקור התענוג והחיים הוא חי וקיים לעולם. זהו שאמר הכתוב מאויבי תחכמני מצותיך, פירוש מיצר הרע שהוא אויבי שאין לך אויב כיצר הרע שמסית לעבירה. תחכמני מצותיך, מאתו אני מחכים עצמי למצותיך בקל וחומר הנ"ל, ומה אם הוא מסית אותי לעבירה שהוא דבר הפסד כנ"ל. מכל שכן שראוי לי לעבוד ה' שמעבודתו אני מתענג בתענוג עולם כנ"ל. זהו כי לעולם היא לי, פירוש שזה התענוג שיש לי בעבודת ה' היא לעולם. ולזה אמר לעולם, הוא לשון יחיד דקאי על התענוג זהו מלחא כי סריא, פירוש מלח הוא לשון התקשרות של הצדיק שמקושר באדון כל ברוך הוא שהתקשרות נקרא על שם מלח כמו שכתוב (במדבר יח, יט) ברית מלח עולם, שמלח מרומז על ברית והתקשרות. וכן מבואר במהרש"א בחידושי אגדות, כי סריא שלפעמים שסר חס ושלום הדביקות מהצדיק, במאי מלחי ליה, דהיינו שיחזור הצדיק להתקשרות ודביקות שלו כאשר היה בתחילה שכבר כתבנו שהתקשרות נקרא על שם מלח. והשיב בסילתא דכודנתא, פירוש בלבוש שנקרא סילתא כפרש"י. וכודנתא, פירוש דברים חצונים כמו שכתב המהרש"א בחידושי אגדות כנ"ל, שמלבוש של חיצונים, דהיינו דברים שיצר הרע מסית להם ממנו לוקח לעבוד את ה' כנ"ל שאומר ומה לדברים חיצונים דברי שטות שהמה הבל וריק ויצר הרע מסית אותו בשביל תענוג רגע מכל שכן שראוי לעבוד אותו ברוך הוא שהוא מקור התענוג אמיתי תענוג נצחי. וזהו בסילתא דכודנתא, במלבוש של חיצונים במה שיצר הרע מתלבש עצמו להסיר ממנו אני לוקח עבודת ה'. ושאלו אותו ומי איכא סילתא לכודנתא, פירוש האיך שייך לקרוא מלבוש לדברים חצונים. הלא הם כלא היו. לזה השיב להם ומילחא מי סריא, פירוש וכי התקשרות הצדיק חס ושלום נפסק גם שנראה שנפסק איזה רגע אף על פי כן נפשו ורצונו וחפצו לעלות למעלה, רק שלפי רגע (נפסק) גלל כן כיון שהפסק שלו הוא רק לפי רגע דבר שאין בו ממש שרודף היצר הרע אחריו ורוצה לבטל אותו מעבודת ה' גלל כן יתעורר לחזור ולהתלהב לעבודת ה' מהסתת היצר הרע גופא במה שמסית אותו לדברי הבל ושאומר מכל שכן שראוי לי לעבוד ה' שהוא מקור תענוג נצחיי כנ"ל והבן:

אגב שהזכרנו למעלה שאדם לוקח עבודת ה' בקל וחומר מהסתת היצר הרע, נבאר בחינה אחת שהוא קרוב לבחינה זו שממנו יקח האדם לעצמו יראת ה', ולא יראת העונש לבד כמבואר בכל ספרי מוסר שיראת עונש הוא דבר קטן, אפס יש לירא מאדון כל ברוך הוא יראת הרוממות שהוא אדון כל שליט בכל העולמות. ושידע אדם בעצמו כמה ששון ושמחה גורם בכל העולמות כשהוא עובד ה' כמבואר דברים אלו בארוכה בזוהר הקדוש ובדברי דבותינו ז"ל בגמרא קדושין (מ:) לעולם יראה אדם עצמו כאלו כל העולם חציו זכאי כו' זכה מכריע את כל העולם כולו לכף זכות כו'. ומחמת זה בעלות דברים אלו על לב אדם כמה יתלהב לב אדם בקרבו שלא יפרד מדביקות ה' אפילו דגע אחת שבעבודה לה' גורם שמחה בכל העולמות ויותר ויותר כמה מעלות טובות עלינו שהשם יתברך שמח בעבודתינו כנאמר בקרא (תהלים קד, לא) ישמח ה' במעשיו. ובחינה זו שישיג האדם שהשם יתברך שמח בעבודתו יכול להשיג מזה שרואה שחס ושלום כשסר מעבודת ה' ועושה חס ושלום להיפך רצונו כביכול השם יתברך מתרעם כנאמר בקרא כי עונותיכם רבו למעלה ראש. (עזרא ט, ו) אם כן קל וחומר בן בנו של קל וחומר בעשות האדם רצונו שהשם יתברך שמח כמאמר רבותינו ז"ל (סוטה יא.) שמדה טובה מדובה ממדת פורעניות, ואם מתרעם על דבר עבידה קל וחומר במדת הטוב שהוא מרובה שהשם יתבדך שמח ועלז ומתענג בעבודת האדם לו. ובזה ביארנו הכתוב בפרשת בשלח (שמות טז, ט) ויאמר משה אל אהרן אמור אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני ה' כי שמע את תלונותיכם, פירוש קרבו לפני ה' בזה תקריבו עצמיכם לפני ה' לעבודתו מזה גופא, כי שמע את תלונותיכם, שידעתם ששומע את תלונותיכם בזה יש לך מוסר לקדב האדם לעבודת ה' שהוא הראיה אם שומע תלונות ישראל מכל שכן ששומע התקרבות ודביקות ישראל לה' ושומע כל דבור שיוצא מישראל בדביקות בתורה ותפלה ומדות ישרות ומצות. וכיון שמאמין שהשם יתברך מתענג וש ועלז בעבודת ה' ומכריע את כל העולם לכף זכות על ידי מעשים הטובים מתלהב לב האדם ומקרב עצמו לעבודת ה' והבן:

באופן אחר בארנו השאלה ששאלו מלחא כי סריא, שהתקשרות שנקרא על שם מלח כנ"ל, שהיה להקדוש ברוך הוא התקשרות עמנו בזמן הבית, כי סריא שסר בזמן הגלות במאי מלחי ליה, מהיכי מוכח שיחזור השם יתברך להתקשר בנו ולבנות לנו את בית המקדש. ומצאתי במהרש"א בחידושי אגדות שכתב גם כן כן. והשיב להם בסילתא דכודנתא, פירוש מלבוש החיצונים כנ"ל כמאמר רבותינו ז"ל (נדרים נ:) אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. ואם כן מהחיצונים גופא שרואים שטובת עולם הזה התלבש להם בממון או כבוד ושארי דברים ממנו מוכח טובת ישראל לעתיד שיחזוד הקדוש ברוך הוא בנין בית המקדש ולא זז מחבבו שחיבב עד עולם דאם לעוברי רצונו כך לעושי דצונו על אחת כמה וכמה. זהו בסילתא דכודנתא מלבושין כנ"ל מוכח טובת ישראל לעתיד. ואמרו לו ומי איכא סילתא לכודנתא, וכי טובת עולם הזה המדומה נקרא בשם לבושין דהלא כל טובתם דק לפי שעה ורגע. לזה השיב ומילחא מי סריא, והלא הדביקות שמרומז על שם מלח כנ"ל שהשם יתברך מקושר בישראל לא סר רק לפי

המדומה לכם שסר לזה אני משיב לכם מטובת עולם הזה שיש להעכו"ם שהוא גם כן הכל ענין המדומה שממנו מוכח טובות ישראל לעתיד שאם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה והשם יתברך ברחמיו יקבץ נדחינו ויבנה בנין בית תפארתינו אמן כן יהי רצון:

במסכת מגילה ד' י"ב ע"א בשם א"א המנוח הגאון זצ"ל שאלו תלמידיו את ר' שמעון בר יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כלייה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אמר להם אם כן שבשושן יהרוגו ובכל העולם כולו אל יהרוגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם, אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר, אמר להם הם לא עשו אלא לפנים כו'. והנה אלו התיבות שאמר ר' שמעון בר יוחאי לתלמידיו אמרו אתם, וגם מה שהשיבו לו תלמידו אמור אתה אין פירוש. ועוד קשה, כיון שהתלמידים ידעו מה שנתחייבו שונאיהם כו', מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אם כן מה שאלו לר' שמעון בר יוחאי. ונדאה דהסגנון כך, דהם שאלו אותו לשיטת ר' שמעון בר יוחאי דוקא דאיתא במסכת שבת דף פ"ח. ויתיצבו בתחתית ההר, (שמות יט, יז) מלמד שכפה עליהם ההד כגיגית אם תקבלו התורה כו', אמר רב אחאי בד יעקב מכאן מודעא רבא לאורייתא. אמר רבא הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר. והקשה בתוספות כי הלא רבא סבירא ליה במסכת מגילה דאסתר ברוח הקודש נאמרה קיימו וקבלו, קיימו למעלה מה שקבלו למטה. עיין שם שתירצו דגרסינן רבה. ועיין שם עוד תירוץ, ואמר א"א מו"ר דרשב"י על כרחך לא סבירא ליה זה הדרש קיימו למעלה מה שקבלו למטה, דאיתא במגילה (ז.) אמר שמואל אסתר אינו מטמא את הידים. והאמר שמואל אסתר ברוח הקודש נאמרה (והיינו הדרש דקיימו וקיבלו) ומשני הגמרא נאמרה לכתוב ולא נאמרה לקרות. ואיתא תו התם, מיתבי רבי מאיר אומר קהלת כו', רבי שמעון אומר קהלת מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל, אבל אסתר ושיר השירים ורות דברי הבל מטמא את הידים. ומשני, הוא דאמר כרבי יהושע ועיין שם. והנה רבי שמעון דסובר מטמא את הידים על כרחך אינו סובר כשמואל דקיימו למעלה מה שקבלו למטה, דמזה הקרא סבירא ליה לשמואל דאינו מוכח רק דנאמרה לקרות ולא לכתוב, ואם כן למה מטמא ידים, אלא על כרחך דסובר ר' שמעון כר' אליעזר המודעי דדריש כתוב זאת כו', קאי אמגילה, ומשם מוכח דנאמרה אפילו לכתוב, ולהכי סבירא ליה לדבי שמעון דמטמא את הידים, וכיון דסבירא ליה לר' שמעון כר' יהושע דבספר קאי אמגילה, אם כן קרא דקיימו וקבלו, למה לי, דהרי כתובה בתורת משה שיהיה מגילה, אם כן בודאי כל דברים הכתובים במגילה וכל מצות הכתובים במצות מגילה לעשות בפורים הכל בדוח הקודש, אם כן קיימו וקבלו למה לי, אלא על כרחך דקרא אתי לכדדבא הדור קיבלו בימי אחשורוש:

והנה המהרש"א והרשב"א שבעין יעקב הקשו כיון דיש מודעא רבה לאורייתא קודם ימי מרדכי ואסתר, א"כ למה גלו ישראל ונחדב בית המקדש. קודם ימי מרדכי ואסתר. וע"ש שתירץ הרשב"א שנתן להם ארץ ישראל בעבור שישמרו את תורתו. שארץ ישראל היא מתנה ועל תנאי נתן האל ארץ ישראל שנשמור את תורתו וכמ"ש דוד המלך ע"ה ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו תורתו, וכן בית המקדש על תנאי זה נתנה. וכיון שלא קיימו אבותינו התנאי המתנה של ארץ ישראל ובית המקדש בטלה ועיין ברשב"א. ועתה נבאר שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה, כלומר שהקושיא מפני מה נתחייבו כלייה לשיטת רשב"י קשה קושיא זאת. ואמר להם רשב"י אמרו אתם למה קשה לפי שיטתי למה נתחייבו כלייה הלא גם לדבריכם קשה. ואמרו לו תלמידיו, בשלמא לשיטתינו לא קשה דא"ל שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אבל לדבריך קשה הלא היה מודעא רבה לאורייתא עד ימי מרדכי ואסתר. אם כן למה נענשו להתחייב כלייה. בשלמא מתנות ארץ ישראל ראוי לבטלה מישראל וכן בית המקדש כיון שעל תנאי נתנה לישראל ארץ ישראל ובית המקדש שיקיימו את התורה. אבל לכלייה אינם ראוים כיון שיש מודעא רבה עד ימי מרדכי ואסתר שקבלו מאהבה. ואם כן קשה דוקא לשיטת רשב"י שהוא סובר זה דקיימו וקבלו, הדדש קיימו מה שקבלו כבר וכמ"ש, אם כן ס"ל דיש מודעא רבה לאורייתא עד ימי מרדכי ואסתר. ויתורץ דקדוק מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כלייה, כלומר לאותו דור עד שלא קבלו התורה מאהבה. ואמר להם רבי שמעון בן יוחאי לתלמידיו גם לפי דבריכם ושיטתכם לא יתכן שאם כן בשושן יהרוג כו'. ואמרו לו תלמידיו אמור אתה. כלומד, תיתי מהי תיתי עדיין הקושיא קיימת בין לשיטתינו ובין לשיטתך וא"ל מפני שהשתחוו לצלם. והתוספות כתבו בשבת ד"ה מודעא רבה לאורייתא , שעל עבודה זרה לא היה מודעא מעולם שיהושע כרת עמם בדית על עבודה זרה ואמר מפני שהשתחוו לצלם והוא עבודה זרה ועל זה לא היה מודעא דבה כו', ואם כן לא קשה ואפילו לשיטתי ע"כ דבדי א"א מ"ו הגאון ז"ל ודפח"ח. ע"כ דברי הרב:

מכאן ואילך דברי בנו אנכי הצעיר ודברי התלמיד לוי יצחק:

לתר וכו'. קושית התוספות במסכת מגילה דף ז' דאיתא התם, אמר ר' יהודה אמר שמואל אסתר אינה מטמא את הידים, ופריך, למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש נאמרה, והא אמר שמואל אסתר ברוח הקודש נאמרה, ומשני נאמרה לקרות ולא נאמרה לכתוב. והקשו התוספות, כיון דאמר שנאמרה לקרות ולא לכתוב אם כן יקרא בעל פה. וקשה איך פליג שמואל על משנה שלימה דלקמן דף י"ח קראה על פה לא יצא ולשמואל מותר לקרות על פה. ויתורץ בעז"ה, דודאי כל אדם מחויב לספר לברך ולהודות להש"י על נס שעושה לו הש"י וכמו שמצינו במסכת ברכות פרק הרואה וכן הוא בש"ע אורח חיים סימן רי"ח, כשמגיע למקום שנעשה לו או לאבותיו נס צריך לברך, ואם כן כשקורא המגילה ומפרסם ניסי הש"י בודאי עושה מצוה בקריאה זו שקורא במגילה לפרסם ניסי הש"י, אבל זו המגילה אינו עדיין בכלל תורה וכתובים שיהא חשוב כאלו עוסק בתורה ולקיים בזה והגית הן לטמא ידים הן לשאר דברים להציל מדליקה כגופי תורה עד שיאמר ברוח הקודש שיכנס בכלל הכתובים ולהיות כגופי תורה לכל הדברים. והשתא יתורץ קושית תוספות על הגמרא, שמשני אליבא דשמואל שסובר שנאמרה לקרות ולא לכתוב, והקשו איך יכול לקרות על פה זה אינו שבוודאי בזה שנאמרה לקרות נאמרה גם כן שיהא בכתיבה ובכתב אשורית ובתפירות גידין הכל נאמרה ברוח הקודש רק שמואל סובר שלענין זה לבד נאמרה ברוח הקודש שיקראו אותה בצבור ומתוך הכתב ובתפירות גידין ושארי דיני מגילה הכל כדי לפרסם ניסי הש"י, הגם שבשאר ניסא אינו צריך רק לברך וכאן היתה המצוה ע"פ רוח הקודש לקרות בציבור מהכתב כתיקונו. תפירה בגידין ושירטוט. אבל לענין זה שיהא המגילה עצמה כגופי תורה ליכנס בכלל הכתובים שיהא מכ"ד כתבי קודש שהקורא בה כל השנה יהא כלומד תורה הן להיות המגילה מטמא הידים כקדושת תורה זה לא נאמרה ברוח הקודש, רק זה נאמרה ברוח הקודש דבשעת הקריאה יהיה כתובה לפניו כהלכתה בגידין ושרטוט ובשאר ימי השנה איננו בכלל כ"ד ספרי הקדוש לטמא את הידים וליתר הדברים. ויתורץ קושיא והוא אמת: